

Öğretmen Adaylarının “Çocuk Hakları”na İlişkin Algılarının Materyal Tasarımları Ve Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi

Examining Teacher Candidates’ Child Rights Perception Within Material Designs And Thoughts

Gamze BİLİR SEYHAN¹ Belgin ARSLAN CANSEVER²

Başvuru Tarihi: 25.11.2016

Yayına Kabul Tarihi: 12.12.2016

DOI: 10.21764/efd.40550

Özet: Bu çalışmada, Okul Öncesi Öğretmenliği öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersinde geliştirdikleri pano tasarımlarından örneklerle süreç öncesi ve sonrasındaki düşünceleri ele alınmıştır. Tasarımlardan önce, araştırmacılar Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ni temel alarak öğretmen adaylarıyla beyin fırtınası ve odak grup görüşmeleri yürütmüşlerdir. Araştırmacıların verdiği teorik bilgiler doğrultusunda öğretmen adayları üzerinde çalışacakları çocuk haklarını seçmişler ve planlamalarını hazırlamışlardır. Pano tasarımları, yedi haftada toplam 28 ders saatinde tamamlanmıştır. Bu ders saatleri “atölye çalışmaları” olarak adlandırılmıştır. Araştırmacılar, bu süreçte öğretmen adaylarının tasarımları üzerinde bire bir çalışarak geri bildirim sağlamışlardır. Panoların, çocukların ve velilerin dikkatini ilgili konuya çekmede ve konuya ilişkin farkındalık oluşturmada etkili olacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda, panoların çocukların gelişimlerine katkıda bulunacağı, velilerin ise okul öncesi eğitim kurumlarıyla ilişkilerini geliştireceği beklenmektedir. Ayrıca, öğretmen adaylarının bu tür uygulamalı deneyimler yaşamalarının, konuyla ilgili bilgilenmelerini ve materyal geliştirmeye yönelik beceriler kazanmalarını sağlayacağı düşünülmektedir. Böylelikle, bu tür deneyimler öğretmen adaylarının mesleki yaşamları için gerekli olan hazırlıklarına da katkıda bulunabilir. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının çocuklar ve ailelerine yönelik pano hazırlamaları için bir eğitim ortamı hazırlanmasının, çocuk hakları teması ele alınarak bu konuda farkındalık kazanmalarının sağlanmasının ve ürünlerin bilimsel ortamlarda paylaşılmasının eğitsel bir değer taşıdığı söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi öğretmen adayları, materyal tasarımı, pano, çocuk hakları

Abstract: It is aimed to reveal preschool teacher candidates’ perceptions about child rights. For this aim, designs developed in Instructional Technologies and Material Development course and their thoughts about subject before and after the course were considered. Firstly, brain storming and focus group interviews were carried out with teacher candidates by taking The United Nations Convention on the Right of the Child as a base. Successively, teacher candidates chose one child right and conducted their designs. Design process lasted 28 course hours, during seven weeks. They were called as workshops. The researchers gave one-to-one feedback to teacher candidates by working on designs. It is thought that designs are important to attract children’s and parents’ attention and raise their awareness. It is also expected that boards contribute to children’s development, and improve parents’ relationship with the institution. It is thought that through gaining practical experiences, teacher candidates get informed about the subject, and gain skills about material development. In this way, these experiences make contribution to preparation for their professional lives. In conclusion, preparing an environment in which teacher candidates prepare boards for children and parents, creating awareness of child rights and sharing the products in scientific contexts have an educational importance.

Keywords: *Preschool education teacher candidates, material design, board, child rights*

¹ Ar. Gör., Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, gamze.bilir.seyhan@ege.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, belginarslan6@hotmail.com

Giriş

Öğretmenlerin mesleklerini etkili bir şekilde sürdürüp mesleklerine yönelik bir doyum hissetmelerinde lisans eğitimlerinde edindikleri bilgileri kullanmaları önemli görülmektedir. Ayrıca, gerektiğinde bu bilgileri güncellemeleri, mesleki anlamda kendilerini geliştirmeleri ve çağın gerektirdiği becerileri edinmeleri de önemlidir (Jorde-Bloom, 1986; Sarpkaya, 2000; Sevim ve Hamamcı, 1999). Günümüz bilgi toplumunda, küresel değerlerle mesleki bilgi ve becerilerini bütünleştirebilen donanımlı öğretmenlerin yetiştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Bu çalışmanın konusu olan okul öncesi dönemde donanımlı öğretmen sayısının artmasının, nitelikli bir okul öncesi eğitimin sağlanması konusunda önem taşıdığı düşünülmektedir. Böylelikle, bu nitelikli eğitimin daha çok çocuğa ulaşması sağlanabilecektir.

Nitelikli bir okul öncesi eğitiminin temel bileşenlerinden biri eğitim ortamının fiziksel durumudur. Eğitim ortamının istendik niteliklere sahip fiziksel bir durumunun olması okul öncesi çocukların gelişimlerinin yanı sıra öğrenmelerini de etkilemektedir (Lloyd ve Hertzman, 2009). Böylece sunulan zengin ve ilgi çekici uyaranlarla çocuklar için daha fazla öğrenme ortamı yaratılabilmektedir (Dodge, 1995). Ayrıca, iyi düzenlenmiş bir eğitim ortamı çocukların ilgi duyacakları alanları keşfetmelerini, gelişimleri için gereksinim duydukları ihtiyaçlarını karşılamalarını (Dinç, 2011), yeni tanışacakları kavramları ve olguları öğrenmelerini sağlayabilmektedir. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı'na göre işlem öncesi dönemde bulunan okul öncesi dönem çocuklarının düşünme şekilleri fiziksel duruma ve nesnelerin ilgi çekici görüntüsüne bağlıdır (Senemoğlu, 2007). Ayrıca, çocuklar çevrelerindeki yeni şeyleri duyuları yoluyla edindikleri deneyimlerle algılamaktadırlar (Acer, 2011). Bu dönemde çocuklara verilecek eğitim, onların duyularına hitap edecek şekilde, özellikle dokunabilmelerine, hissedebilmelerine ve yaparak yaşayarak öğrenmelerine fırsat verecek nitelikte olmalıdır. Böyle bir eğitimin çocukların bireysel ihtiyaçlarının karşılayabileceğini, dikkatlerini çekebileceğini ve anlaşılması güç ve yeni kavramları öğrenmelerini kolaylaştırabileceğini söylemek mümkündür (Akçay, Feyzioğlu ve Tüysüz, 2003). Bu bağlamda, okul öncesi dönemde materyal kullanımı, çocukların duyularına hitap etmede ve onların bu noktadaki ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol üstlenmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2013 yılında güncellenen Okul Öncesi Eğitim Programı'nın özellikleri materyal kullanımı bağlamında incelendiğinde, öğretmenlerin çeşitli materyalleri kullanarak verilen eğitimi ve öğrenme süreçlerini zenginleştirmeleri konusuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayrıca çocukların yaratıcılıklarını geliştirmek için öğrenme süreci kapsamında çeşitli materyallerin, yöntem ve tekniklerin kullanılması ve böylelikle çocukların bireysel farklılıklarının desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Programda dil gelişimi kazanımları alt başlıklarla materyal kullanımı ile ilişkilendirilmiştir. Bilindiği üzere dil, biyolojik bir varlık olarak doğmuş olan insanın toplumsal bir varlık haline dönüştüğü toplumsallaşma sürecinin önemli bileşenlerinden biri olarak görülmektedir. Giddens (1996: 66) toplumsallaşmayı, diğerleriyle iletişimi yoluyla kişinin kendinin farkında ve bilgili bir insan olduğu bununla birlikte belirli bir kültür ve çevrenin öngördüğü biçimlerde yetenekler kazandığı bir süreç olarak tanımlar. Bu süreç içinde

çocukluk evresi gerek toplumsallaşma gerekse dil gelişimi bakımından önemli bir dönem olup insan yaşam seyri üzerinde çocukluktan yetişkinliğe doğru ilerledikçe kelime hazinesi artmaktadır (Önder Erol, 2014). Programın özelliklerinin yanında, çocukların edinmesi gereken kazanım ve göstergeler başlığı altında yer alan dil gelişimi kazanımları arasında, “Görsel materyalleri okur.” kazanımı (MEB, 2013a) doğrudan bu dönemde materyal kullanımına, çocukların materyallerle deneyim kazanmalarına ve görsel okuryazarlık becerisi için bir temel oluşturmalarına atıfta bulunmaktadır. Görsel olarak verilen mesajları anlama ve görsel olarak mesaj oluşturma becerisi olarak tanımlanabilen görsel okuryazarlığın (Heinich, Molenda, Russel ve Smaldino, 1998) öğrenme için bir temel oluşturduğu düşünülmekte ve bu noktada okul öncesi eğitimden başlayarak öğretmenlerin eğitimin her aşamasında çocukların görsel okuryazarlık becerilerini destekleyecek ortamları oluşturmaları önerilmektedir (Alpan, 2008). Tüm bu bilgiler ışığında, nitelikli bir okul öncesi eğitimde, kazanımlara yönelik olarak hazırlanan materyal geliştirmenin ve bunları eğitsel-öğretimsel amaçlı kullanmanın son derece gerekli olduğu söylenebilir.

Okul öncesi eğitimin niteliğini artırmak için dikkate alınması gereken paydaşlardan biri de ailelerdir. Literatürde yer alan çalışmalarla, aile katılımının çocukların gelişimlerine ve eğitimlerine katkı sağladığı belirlenmiştir (Arnold, Zeljo ve Doctoroff, 2008; Berthelson ve Walker, 2008; Castro, Bryant, Peisner-Feinberg ve Skinner, 2004; Desforges ve Abouchaar, 2003; Topor, Keane, Shelton ve Calkins, 2010). Ailelerin katılmasıyla verilecek eğitimden herkesin en üst düzeyde faydalanması sağlanabilmektedir. Aileler çocuklarının eğitim sürecine şu dört farklı yolla katılım sağlayabilirler; ev ortamı paylaşımları, ev ortamı gözetimi, okulla iletişim ve okulda katılım (Ho ve Willms, 1996). Görüldüğü üzere, ailelerden sadece ev ortamında çocuklarını desteklemeleri beklenmemekte, aynı zamanda okul ortamında da çocukların eğitimlerine okulla iletişimde bulunarak ve okuldaki süreçlerde bulunarak katılım göstermeleri istenmektedir. Böylece, aile katılımı sayesinde çocuklarının gelişimlerini ve öğrenmelerini ilgilendiren durumlarla ilgili olarak aileler bilgilendirilebilmektedir. Bu bilgilendirmenin yollarından biri de aileler için hazırlanabilecek nitelikli materyallerdir. Ayrıca, aile katılımı kapsamında, öğretmenlerin ailelere çocukları için uygun etkinlikler, oyuncaklar ve materyaller seçmede rehberlik etmeleri (Eliason ve Jenkins, 2003), sınıf içi etkinlikler için etkinlik ve materyal hazırlama konusuna aileleri dâhil etmeleri, sınıfta materyal ve kütüphane merkezi oluşturma süreçlerinde ailelerden yardım almaları (Morrison, 2003), çocuklar için faydalı olabilecek yeni çıkmış kitap, oyuncak, ürün ve materyaller konusunda ailelere bilgi vermeleri (Decker ve Decker, 2005) ve ailelere evde yapabilecekleri etkinlik ve materyal önerileri sağlamaları (Eliason ve Jenkins, 2003; Morrison, 2003) beklenmektedir. Bu bağlamda da, okul öncesi eğitim kapsamında materyallerin sadece çocuklara yönelik değil, aileler için de hazırlanıp kullanılması önemli görülmektedir.

Bilgi toplumunda nitelikli bir eğitimin gerçekleştirilebilmesinde okul öncesi öğretmen adaylarının materyal hazırlamaları ve bu materyalleri kullanmaları önemli görülmektedir. Böylelikle çocuklarla ve ailelerle daha rahat iletişim kurulabilecek, öğretilmek istenilen kavramların ve verilmek istenilen mesajların çocuklara ve ailelere iletilmesi kolaylaştırılabilecektir. Nitekim bu çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin çocuk ve ailelerine materyaller kullanarak daha etkili biçimde açıklayabileceği kavramlardan birinin de çocuk hakları

olduğu ortaya konulmaya çalışılmaktadır. İçinde buldukları dönem gereği, okul öncesi dönem çocuklarının özel ilgiye ve korunmaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu nedenle de, çocukların sahip olduğu haklar “çocuk hakları” başlığı altında ayrıca ele alınmaktadır. Çocuk hakları tarih boyunca Washington Kararları, Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi, Çocuk Hakları 2. Cenevre Bildirisi gibi çeşitli sözleşmelerde konu olarak ele alınmıştır (Fazlıoğlu, 2007). Bunlardan en kapsamlısı 1989 yılında kabul edilmiş olan Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’dir. Bu sözleşmeye göre, tüm dünya çocukları aynı haklara sahiptir ve bu sözleşmeyi imzalamış olan devletler çocukların bu haklarını korumak ve sürdürmekle yükümlüdür (Akyüz, 2013). 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren sözleşme, üç kısımdan oluşmaktadır. I. kısım, 41; II. kısım 4 ve III. kısım ise 9 olmak üzere toplam 54 madde bulunmaktadır.

Çocuk haklarının korunması, herkesin haklarının olduğunun bilinmesi ve bu haklara saygı duyulması gibi konular en etkili şekilde eğitim aracılığıyla öğretilmektedir (Turupcu ve Gültekin Akduman, 2015). Bu eğitimin çalışma kapsamında iki hedef kitlesi bulunmaktadır: çocuklar ve aileler. Okul öncesi dönemden itibaren çocuk haklarının farkında olan, haklarını koruyan ve hakları korunan çocukların ileriki yaşamlarında da haklara saygı gösteren yetişkinler olmaları beklenmektedir. Ayrıca, çocuklarının haklarının farkında olan ailelerin bu hakların önemi ve korunmasıyla ilgili üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirebilecekleri düşünülmektedir. Bu bağlamda, okul öncesi öğretmenlerinin çocukları ve ailelerini çocuk hakları konusunda bilgilendirip konuya ilişkin farkındalıklarını artırmaları önemli ve gerekli görülmektedir. Öğretmenlerin bunu gerçekleştirmek için kullanabilecekleri yollardan biri de çocuklar ve aileleri için hazırlayacakları materyallerdir. Böylelikle, öğretmenler çocuk hakları konusunu çocuklar ve aileleri için somutlaştırılabilecek, vermek istedikleri mesajı daha anlaşılır biçimde iletilebilecek ve çocuk haklarına yönelik farkındalık kazandırma hedeflerine ulaşabileceklerdir.

Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara ve ailelerine yönelik belli bir kavram çerçevesinde materyal hazırlayabilme becerisini lisans eğitimlerinde edinmeleri beklenmektedir. Lisans eğitimleri kapsamında materyal kullanımı ve geliştirmeye yönelik çeşitli dersler alan okul öncesi öğretmen adaylarının, öğrencilik yıllarındaki bu deneyimlerini mesleki yaşamlarına da taşıyabilmeleri amaçlanmaktadır. Böylelikle, özellikle kaynak konusunda sıkıntı yaşanan bölgelerde çalışan öğretmenlere sahip olduklarıyla çeşitli materyaller üretebilmeleri için bir temel sağlanmış olacaktır (California Department of Education, 2004). Bununla birlikte, öğrendikleri teorik bilgileri uygulama ile bütünleştirme fırsatı da edinmiş olacaklardır. Lisans eğitimlerinde materyal geliştirme deneyimi kazanmış olan öğretmen adaylarının bu deneyimlerini geliştirerek okul öncesi dönem çocukları ve aileleri için materyal hazırlamaları beklenmektedir. Öğretmen adayları tarafından hazırlanarak çocuklara ve ailelere bilgi vermek amacıyla kullanılacak etkili materyallerden birinin de panolar olduğu düşünülmektedir. Verilmek istenen mesajı en az, öz ve açık şekilde sunulmasının beklendiği panoların çocuklar ve aileler için ilgi çekici nitelikte hazırlanmasının, materyalin amacına ulaşmasına yardımcı olacağı öngörülmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında, çalışmada Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk hakları konusundaki algılarının konuyla ilişkin

Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersinde hazırlamış oldukları materyallerle görüşleri çerçevesinde belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi farklı veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türü” olarak betimlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Nitel araştırmalarda amaç, betimlemelerin ve anlamların derinliğini ortaya çıkarmaktır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008). Bu bağlamda nitel araştırma yönteminin, kişilerin deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini daha iyi anlayabilmek amacıyla tercih edildiği bilinmektedir (Ekiz, 2009, s. 29). Bu araştırmada nitel araştırma yönteminin benimsenmesinin nedeni, öğretmen adaylarının “çocuk hakları” konusundaki duygu ve düşüncelerini derinlemesine anlayarak onların bu konudaki algılarını ve farkındalıklarını ortaya çıkarabilmektir. Araştırmada verilerin elde edilme sürecinde görüşme ve doküman inceleme gibi birden fazla teknik bir arada kullanılarak “çeşitleme” yapılmıştır. Nitel araştırmalarda çeşitleme, farklı tekniklerle elde edilen verilerin, ulaşılan sonuçların geçerliğini ve tutarlığını teyit etmede ve desteklemede kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 182).

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden Durum Çalışması modelindedir. Bu model, “ne”, “nasıl”, “niçin” ve “neden” soru kökleri ile hazırlanan soruları temel alan, bir olgu ya da olayın derinliğine incelenmesine olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 277). Bu araştırma kapsamında öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin algılarının derinlemesine incelenmesi amaçlanmaktadır. Durum çalışması modellerinde, katılımcılarla derinlemesine çalışılabilmek amacıyla, grubun küçük seçilmesi büyük gruplarla yüzeysel olarak çalışmaya tercih edilmektedir (Büyüköztürk ve diğ., 2008). Bu nedenle araştırma, süreç değerlendirmesinin yapılacağı Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersine kayıtlı öğrencilerle sınırlandırılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı’nda öğrenim gören ve bununla birlikte Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersine kayıtlı ikinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Uygulamalı bir ders olması sebebiyle grup - numaralarının tek ya da çift olmasına göre- Öğrenci İşleri tarafından atanan A ve B şubelerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda örneklemin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yönteminde araştırmacı, yakın aynı zamanda erişilmesi kolay olan bir durumu seçmekte ve bu durum araştırmacıya hız ve pratiklik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu örneklem türü araştırmacılardan birinin dersi yürütmesi nedeniyle gerek öğrenciye kolay erişilebilirlik gerekse araştırmanın yedi haftalık takvimi çerçevesinde tamamlanabilmesi

amacıyla tercih edilmiştir. Araştırmaya katılan A grubunda 30 ve B grubunda 31 olmak üzere toplam 61 öğretmen adayından 53'ü kadın (% 86,9) ve 8'i erkek (% 13,1)'tir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci her şubede ayrı ayrı olmak üzere birbirini takip eden dört aşamada gerçekleşmiştir: İlk aşamada öğretmen adaylarına iki haftada toplam sekiz ders saati süresince okul öncesi dönemde materyal kullanımı, önemi, çeşitleri, planlama, uygulama, değerlendirme basamakları çerçevesinde ele alınan materyal geliştirme süreci ile çizgi-şekil, doku, renk, denge, harf tipi-boyutu gibi tasarım öğeleri konusunda dersi yürüten araştırmacı tarafından teorik bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte bir materyal türü olarak bilgilendirme panoları, okulöncesi dönemdeki önemi, işlevi ile çeşitleri (çocuk-veli) üzerinde durulmuştur. İkinci aşamada, araştırmacıların liderliğinde öğretmen adaylarıyla “çocuk hakları” teması başlığı altında beyin fırtınası ve odak grup görüşmesi yürütülmüştür. Odak grup görüşmelerinde amaç genellemelere gidecek bilgilere ulaşmak yerine katılımcıların konuya ilişkin görüşlerini ve bakış açılarını betimlemektir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011). İlgili literatürde odak grup görüşmeleri için ideal bir büyüklük belirtilmemekle birlikte gözlemler maksimum etkileşimin altı ile on kişiden oluşan gruplar çerçevesinde gerçekleştiği yönündedir (Paker, 2000). Bu bağlamda A ve B şubeleri onar kişilik üçer gruba ayrılarak odak grupları oluşturulmuştur. Bu düşünsel aşamada, öğretmen adaylarıyla öncelikle “çocuk hakları” kavramının onlarda yarattığı çağrışım sorularak beyin fırtınası yapılmış daha sonra onların görüşleri üzerinden odak grup görüşmesi yürütülmüştür. Bu aşama, veri kaybını önlemek amacıyla öğretmen adaylarından alınan izin doğrultusunda ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmıştır.

Odak grup görüşmeleri aşağıda verilen sorular çerçevesinde gerçekleştirilmiştir:

I. Odak Grup Görüşmesi

1. Çocukların “hakları” var mıdır? Olmalı mıdır? Neden?
2. “Çocuk haklarını” tek bir kelime ya da kavramla anlatmak isterseniz nasıl anlatırdınız? Neden?
3. Ders kapsamında “çocuk hakları” temasının ele alınmasının nedeni ne olabilir?

II. Odak Grup Görüşmesi

1. Yedi haftanın sonunda “çocuk hakları” temasına ilişkin düşünceleriniz nelerdir? İlk görüşmemize göre görüşlerinizde farklılık oldu mu?
2. Seçili tema çerçevesinde bilgilendirme panoları hazırlamanın / materyal geliştirmenin size etkileri nelerdir?
-Olumlu? Olumsuz?

İkinci aşamada ayrıca öğretmen adaylarıyla çocuk hakları sözleşmesinin maddeleri birer birer incelenmiş ve her öğretmen adayı, üzerinde çalışmak istediği maddeyi belirlemiştir. Bu aşama bir haftada toplam dört ders saati süresince yürütülmüştür. Üçüncü aşamada ise, öğretmen adaylarından ilgili dersin bilgilendirme

aşamasında anlatılan teorik bilgiler ışığında pano tasarım planlarını bireysel olarak yapmaları istenmiştir. Bir haftalık dört ders saatini kapsayan süreçte, araştırmacılar her öğretmen adayının pano tasarımı planlamasını değerlendirmiş ve tasarımlar atölye çalışmalarına hazır hale getirilmiştir. Atölye çalışmaları sırasında araştırmacılar, öğretmen adaylarıyla pano tasarımları üzerinde bire bir çalışıp dönüt vermişlerdir. Bu aşamayla birlikte öğretmen adaylarının konuyla ilgili pano tasarımlarını bitirerek sınıf arkadaşlarıyla beş dakikalık sunumlar çerçevesinde paylaşımları sağlanmıştır. Bu paylaşım sonunda öğretmen adayları pano tasarımlarını araştırmacılara teslim etmişlerdir. Bu sürecin uygulama kısmını oluşturan aşaması üç hafta süren on iki ders saati süresinde tamamlanmıştır. Veri toplama aşamasının dördüncü ve son aşaması ise, öğretmen adaylarının tasarım süreciyle birlikte yedi haftayı kapsayan tüm süreci değerlendirmelerinin beklendiği ikinci odak grup görüşmesi aşamasıdır.

Odak grup çalışmalarının ardından, çalışmanın ikinci boyutunu oluşturan doküman inceleme aşamasına geçilmiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının hazırladıkları pano tasarımları doküman olarak değerlendirilmiştir. Nitel araştırmalarda bir başka veri toplama tekniği olarak değerlendirilen doküman inceleme, var olan dokümanların amaca yönelik olarak incelenmesini kapsamakta olup eğitim alanında da sıklıkla kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada ise doküman inceleme tekniği panoların incelenerek verilerin elde edilmesi amacıyla kullanılmıştır. Böylelikle, öğretmen adaylarının çocuk hakları konusundaki görüşlerinin yanında üretmiş oldukları materyaller de sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada odak grup görüşmelerine ait veriler ile öğretmen adayları tarafından geliştirilen tasarımlar olmak üzere iki farklı veri seti elde edilmiştir. Odak grup görüşmelerine ait verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analiz aşamaları Strauss ve Corbin'in (1990) önerdiği "betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma", "tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi", "bulguların tanımlanması" ile "bulguların yorumlanması" çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen nitel veri setine ilişkin bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Nitel Veri Seti

	<i>Veri Kaynağı</i>	<i>Materyal</i>	<i>Transkripsiyon süresi</i>	<i>Veri seti</i>
I. Odak Grup Görüşmesi (I., II., III., IV., V. ve VI. grup)	Öğretmen adayı	6 ses dosyası	48 saat	34 sayfa
II. Odak grup görüşmesi (I., II., III., IV., V. ve VI. grup)	Öğretmen adayı	6 ses dosyası	54 saat	42 sayfa

Betimsel analizin ilk aşamasında elde edilen veri setinin tematik olarak düzenlenebilmesi amacıyla bir çerçeve oluşturulmuştur. İkinci basamak olan "verilerin işlenmesinde" araştırma verileri öncelikle kodlanmış

ardından tematik çerçeveye göre sınıflandırılmıştır. Bu aşamada bulguların sunumunda kullanılması planlanan doğrudan alıntılar da belirlenmiştir. Bulguların tanımlanmasında, araştırma verileri tematik alt başlıklara tanımlanmış ve alıntılarla desteklenmiştir. Bulguların yorumlanmasında ise araştırma bulguları (görüşmelerden elde edilen veri seti ile öğretmen adaylarının tasarladığı bilgilendirme panoları) birbirleriyle ilişkilendirilerek anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bilgilendirme panolarının değerlendirilmesi ise doküman inceleme çerçevesinde sağlamlık-dayanıklılık, tekrar kullanılabilirlik, taşınabilirlik, işlevsellik, yaratıcılık, özgünlük ve tasarım öğelerine uygunluk (Arslan Cansever ve Bilir Seyhan, 2015; Bilir Seyhan ve Arslan Cansever, 2015; 2016) kriterleri çerçevesinde puanlandırılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Önlemleri

Nicel çalışmalardan farklı olarak, nitel yöntemle yürütülmüş olan çalışmalarda verilerin çözümlenmesinin tek bir doğru sonuç ortaya çıkarması beklenmemektedir. Nitel bir çalışmanın geçerliği bulguların doğru olmasıyla doğrudan ilgili olmakla birlikte, geçerlik nitel çalışmalarda güçlü taraf olarak nitelendirilmektedir (LeCompte ve Goetz, 1982). Bu çalışma kapsamında, geçerliği sağlamak amacıyla, veri analizi boyunca ilgili literatür kaynak olarak kullanılmıştır. Böylelikle, birbiriyle ilişkili olabilecek başlıklar aynı çatı altında kategorilendirilebilmiştir. Ayrıca, araştırmanın planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında uzman görüşü alınarak ve araştırmada izlenen süreçler detaylı bir şekilde açıklanarak çalışmanın geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Geçerliği sağlamak amacıyla kullanılmış olan diğer yollar ise, bulguların önceden yürütülmüş çalışmalar ışığında tartışılması ve katılımcıların ifadelerinin doğrudan alıntılar yoluyla okuyuculara sunulması olarak belirtilebilir. Bu çalışmada, geçerlik önlemlerinin yanında bir takım güvenirlik önlemleri de yer almaktadır. Araştırmanın güvenirliliğini sağlayabilmek için öğretmen adaylarının ifadeleri doğrudan alıntılarla sunulmuş ve bulgular arasında benzer sonuçlara ulaşanları belirlemek için bulgular ve sonuçlar devamlı kontrol edilmiştir. Ayrıca, araştırmacılar verilerin analizini birbirlerinden bağımsız şekilde yürütmüşler, sonra analizlerini karşılaştırarak görüş birliğine varmışlardır. Bunlara ek olarak, veri analizinde kullanılan dosyalar düzenli olarak kaydedilmiş ve arşivlenmiş, analiz süreci detaylı bir şekilde anlatılmış ve tüm süreç yanlılığı önleyecek şekilde yürütülerek nesnel sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının odak grup görüşmesinde kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar araştırmanın amacı çerçevesinde “Çocuk Haklarının Anlamı” ile “Çocuk Haklarına İlişkin Farkındalık” başlıkları altında sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

Çocuk Haklarının Anlamı

Öğretmen adayları çocuk haklarını “eşitlik, eşitsizlik, özgürlük, oyun, mahrumiyet, engel, engelsizlik, adalet, adaletsizlik” gibi kavramlarla tanımlamışlardır. Bu kavramlar çerçevesinde öğretmen adaylarının söylemlerinde sıklıkla “eşitlik, eşitsizlik” vurgusunun yapıldığı dikkati çekmektedir. Örneğin,

“Çocuklar ve eşitlik deyince aklıma hep dünyanın farklı yerlerinde çocukların yaşadığı ve eşit olmayan şartlar geliyor.” (A- K.3)³

“Ben her çocuğun eşit doğduğuna inanmıyorum. Eşit olmalı mı konusunda kesinlikle eşit olmaları gerektiğini düşünüyorum. Ama her çocuk kendi koşullarında pek çok eşitsizliğin içinde buluyor kendini... Kimi anne babasının dininden, kimi ekonomik koşullardan vb. ama ben öğretmen olarak sınıfta hepsine eşit ve adil davranmaya çalışacağım.” (B- E.6)⁴

“Eşitlik ve çocuk... Bence çok anlamlı bir madde; çünkü maalesef çocuklar gerek yaşadıkları kültürden gerekse diğer sebeplerden eşit olamıyor... Ama keşke eşit olabilseler. Maddenin bunu düşündürmesi bile önemli” (A-K.5)

“Çocuk hakları bana eşitsizlikleri çağırıyor. Kimi çocuk çok ideal şartlarda doğup büyürken kimisi ise hep bir şeylerden yoksun kalıyor.” (B-E.1)

Öğretmen adayları tarafından belirtilen bu iki kavram hazırladıkları panolarda da farklı biçimlerde ele alınmıştır: Fotoğraf 1 ve 2’de yer verilen iki pano çocuk hakları sözleşmesinin üç maddesi ile ilgilidir. Bu maddeler 2. ile 29. ve 30. maddelerdir. Madde 2’de “Çocuk Hakları, bütün çocuklar içindir. Doğum yerleri, konuştukları dil ne olursa olsun fark etmez. Büyüklerinin inançları ya da görüşleri nedeniyle hiçbir çocuğa ayırım yapılmaz.” ifadeleri yer almaktadır. Madde 29 ile 30’da ise “Çocuklara verilen eğitim onların gelişimlerini en fazla ölçüde sağlayacak düzeyde olmalıdır. Eğitim, çocukların hoşgörüsünü, kendi kültürüne ve farklı kültürlere saygısını, ayrımcılığa karşıtlığını, doğaya saygısını arttıracak biçimde düzenlenir” ile “Çocuğun kendi kültürü, bulunduğu ülkedekinden farklıysa gelişim ve eğitim hakkının her aşamasında buna gereken özen gösterilir.” ifadeleri yer almaktadır.

Fotoğraf 1. Veli Bilgilendirme Panosu

Fotoğraf 2. Çocuk Bilgilendirme Panosu

³ (A-K. 3): A grubu- 3 numaralı kız öğrenci

⁴ (B-E.6): B grubu- 6 numaralı erkek öğrenci

Fotoğraf 1’de farklı renklerdeki hazırlanmış balonlar ve balonlarla gökyüzüne doğru yükselen çocuklar özgürlüğü ve eşitliği yansıtmak düşüncesiyle kullanılmıştır. Pano veli bilgilendirme panosudur ve başlık olarak “Her çocuk eşit doğar” kullanılmıştır. “Farklılıklarımız nedeniyle bizi ayrımcılığa uğratamazsınız” ise panonun mesajıdır. Fotoğraf 2 ile gösterilen panoda ise dünya maketini çevreleyen farklı yerleşim bölgelerini temsil eden çocuklar yer almaktadır. Bununla birlikte 29. ile 30. maddelerdeki eğitim eşitliği de mutlu yüz ifadeleri ile verilmeye çalışılmıştır. Bu pano çocuk bilgilendirme panosu olarak hazırlandığından mesaj aynı zamanda başlık olarak da düşünülmüş ve “Eşitiz” sloganı ile özetlenmiştir.

Odak grup görüşmelerinde öğretmen adayları “çocuk hakları” ile oyun ilişkisi üzerinde de durmuşlardır. Oyun oynamanın çocuğun bilişsel, duyuşsal, psikomotor ve sosyal becerileri üzerindeki etkileri çerçevesinde düşüncelerini ifade etmişlerdir:

“Çocuk hakkı bence oyun hakkı demek. Çocuklar onları düşünerek tasarlanmış parklarda oyun oynamalı. Yüksek gerilim hatlarının altına yapılmamış parklarda özgürce oynayabilmeliler .” (B-E.11)

“Apartman çocuğu diye bir durum ortaya çıktı. Çocuklar apartmanlar arasına sıkışmış gibi... Oynayabilecekleri alanlar onların kocaman dünyası için küçücük kalıyor. Aileler güvenli bulmadıkları için bizim çocukluğumuzdaki gibi çocuklarını sokakta oynamaya göndermiyorlar.” (A-K.2)

Fotoğraf 3’te yer verilen “Oyunuma Beton Dökme” başlıklı pano tasarımı ile öğretmen adayı çocuk ve oyun ilişkisine dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Veli bilgilendirme panosu olarak hazırlanan tasarım mesajını Sözleşme’nin 31. maddesinden almaktadır. Bu madde, “Çocukların boş zamanlarını değerlendirebilmeleri, kendilerini geliştirebilmeleri için oyun bahçeleri, çocuk kulüpleri, kütüphaneler, spor ve kültür merkezleri açılmalıdır. Her çocuğun bu tür etkinliklere katılma hakkı vardır.” biçimindedir. Panonun mesajını tamamlaması bakımından apartmanların arasında sıkışmış izlenimi verilen çocuk resimleri yerleştirilmiştir. Çocuklar için ayrılan oyun alanlarının yetersizliği ise yüksek apartmanlar içinde küçük bir alana sıkıştırılan tahterevalli ve salıncak ile hissettirilmeye çalışılmıştır.

Fotoğraf 3. Veli Bilgilendirme Panosu

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesi çocukların bakımını ele almaktadır. Sözleşmede bu durum şu şekilde açıklanmaktadır: “Her çocuğun ailesiyle birlikte yaşama hakkı vardır. Anne baba çocuğa bakamıyorsa, çocuk bu durumdan zarar görmesin diye ona başka bir bakım sağlanmalıdır. Bu durumda da her çocuğun, anne ve babasıyla düzenli olarak görüşebilme hakkı vardır.” olarak belirlenmiştir.

Bu konuya ilişkin olarak öğretmen adayları da şöyle görüş bildirmişlerdir:

“Benim için çocuk hakkı eşittir sevgi dolu bir aile ortamında yaşama hakkı. Her çocuğun en başta böyle bir ortamda yaşamaya hakkı var diye düşünüyorum.” (B- K.7)

“...bazen çocuklarına kötü davranan aileler görüyorum, eziyet ediyorlar. O zaman kendi kendime diyorum ki keşke bu çocuk başkasının yanında yetişse... Çünkü böyle bir ortamda yetişen çocuk ilerde aynı şeyleri çocuğuna yapacak.” (A- E.9)

Fotoğraf 4'te gösterilen Veli Bilgilendirme Panosu, Sözleşme'nin çocukların yaşama hakkı ile bakımını ele alan 9 ile 20. maddelerini kapsamaktadır. Panonun başlığında dikkat çekici olması bakımından bir soru cümlesi seçilmiştir: “Ailem Olur musun?” 9. maddeyi tamamlayıcı nitelikte hazırlanmış 20. madde ise “Her çocuğun ailesinden yoksun kaldığında ya da aile ortamı onun için uygun olmadığında devletten özel koruma ve yardım alma hakkı vardır. Anne babasıyla birlikte yaşayamayacak çocuklar için özenli bir araştırmayla iyi aileler bulunur.” biçimindedir.

Fotoğraf 4. Veli Bilgilendirme Panosu

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin “çocuklara düşüncelerini açıklama özgürlüğü verme” olarak özetlenebilecek 12. ve 13. maddeleri görüşmelerde öğretmen adayları tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Öğretmen adayları görüşmelerde kendi çocukluk yaşantılarında düşüncelerini açıklamalarına çok fazla izin verilmediğini belirtmişlerdir. Örneğin,

“Çocukların da her konuya ilişkin düşünceleri vardır, ama yetişkinlerin bunu çok ciddiye aldıklarını düşünmüyorum. Çocuğun özgürce düşüncelerini ifade edebileceği ortamlar oluşturulmuyor. O zaman da çocuk pasifleşiyor.” (A- E.14)

“Ben çocukların düşünce özgürlüğü hakkı olduğuna inanıyorum. Çocukken bana hep sen küçüksün, anlamazsın derler ve sustururlardı.” (A- E.6)

“Benim ilkokulda biraz otoriter bir öğretmenim vardı. Sınıfta düşüncelerimizi açıkladığımızda eğer yanlış bir şey söylediysek kızardı. O yüzden sınıfta pek konuşan olmazdı. Şimdi ise Üniversite'de hocalarımız her konuda düşüncelerimizi paylaşmamızı istiyor. Çocukluğumdan kalma bir alışkanlık olarak bu yüzden çekiniyorum ve pek konuşmak istemiyorum.” (B- K.4)

Sözleşme'nin 12. ve 13. maddeleri çocukların düşüncelerini açıklama özgürlüğü ile ilgilidir. Madde 12 “Her çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir. Herkesin çocukları dinleme, onların fikirlerini öğrenme ve onlara saygı gösterme sorumluluğu vardır.” olarak ifade edilmiştir. Madde 13 ise “Her çocuğun duygu ve düşüncelerini istediği şekilde açıklama hakkı vardır. Çocukların da başka kişilerin zarar görmemesi için gerekeni yapmaları gerekir.” olarak Sözleşme’de yer bulmaktadır.

Fotoğraf 5. Veli Bilgilendirme Panosu

Öğretmen adayları oldukça soyut maddeler olması sebebiyle bu maddelerde yalnızca Veli Bilgilendirme Panosu hazırlamayı tercih etmişlerdir. Fotoğraf 5’te gösterilen tasarım bu panolardan birisidir. Çocuğun yansıttığı duygu mutsuzluktur. Düşünceleri farklı bireyler tarafından çeşitli biçimlerde eleştirilmiş ve bu durum onda kafa karışıklığı yaratmıştır. Çocuk kendini örselenmiş hissetmektedir. Panoda bu düşünceler yansıtılmaya çalışılmıştır. Panonun başlığı ile verilmek istenen mesaj “Düşünceme Dokunma” ile aktarılmaya çalışılmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde engelli çocuklarla ilgili bir madde de bulunmaktadır. Madde 23’te “Engelli çocukların özel olarak korunma ve saygı görme hakkı vardır. Devlet engelli çocukların bakımını, eğitimini sağlayacak kurumları oluşturma sorumluluğuna sahiptir.” ifadeleri yer almaktadır. Bu konuya ilişkin yalnızca bir öğretmen adayı düşüncelerini bildirmiş ve pano tasarımı olarak da bu maddeyi ele almak istemiştir.

“Çocuklar diyoruz ama bir de dünyaya engelli olarak gelen ya da sonradan engelli olan çocuklar da var. Onları unutmamak gerekir; çünkü aslında biz onlarla varız” (B- K.13)

Fotoğraf 6/7. Çocuk Bilgilendirme Panosu

Pano çocukların ilgisini çekmesi amacıyla yap-boz şeklinde tasarlanmıştır. Başlık “Lütfen eksik parçayı tamamlayınız” olarak belirlenmiştir. Yap-boz tamamlandığında ise panonun mesajı olan “biz sizinle tamamız” ortaya çıkmaktadır.

Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Farkındalıkları

Tasarım sürecinin sonunda gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde öğretmen adayları çocuk hakları konusundaki farkındalıklarının değişimine ilişkin görüşler bildirmişlerdir. Örneğin,

“Aslında çocuk haklarını televizyondan sıkça duymuştum ama sözleşmeyi okumam tasarım süreci ile başladı. Sözleşme maddelerini okuyup içinden biri üzerinde çalışmamız gerektiğinden bütün maddeleri daha dikkatli bir biçimde okudum. Tek bir madde üzerinde yoğunlaşmama rağmen diğer maddeler üzerinde de düşünmek aslında onları öğrenmemi sağladı. Bir de sınıfta yaptığımız görüşmeler benim bu konudaki farkındalığımı artırdı.” (A- K.10)

“Bir tema üzerinden bilgilendirme panosu hazırlamak çok etkili oluyor. Örneğin ben ailelere yönelik bir pano hazırladığımdan tamamen bilgi vermek değil de aynı zamanda düşündürmek de istedim. Benim panoyu hazırlarken artan bilgimi onlara yansıtmaya çalıştım.” (B- E.9)

“Okul öncesi dönemde çocukların bilgilendirilmeye daha çok ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum. Hayata eleştirel gözle bakabilmek küçük yaşta anlamlandırmaktan geçiyor. Çocuk küçük yaşlardan itibaren haklarını bilmeli ki ona göre bilinçlensin. Ben çocuk haklarını medya kanalları aracılığıyla duymuştum ama bu konuya ilişkin pano hazırlarken ele aldığım maddeyi daha dikkatli okuyup anlamlandırmaya çalıştım.” (A- E.5)

Öğretmen adaylarının görüşleri birlikte değerlendirildiğinde, çocuk haklarını çeşitli kaynaklardan bilgi edinme yoluyla öğrendikleri görülmektedir. Ancak yedi haftalık süreçte gerek odak grup görüşmelerinin gerekse pano tasarım sürecinin bu konuya ilişkin duyarlılıklarını dolayısıyla farkındalıklarını geliştirdiğini söylemek mümkündür.

Tartışma

Bu çalışma kapsamında, Okul Öncesi Öğretmenliği öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersinde geliştirdikleri pano tasarımlarından örnekler ile süreç öncesi ve sonrasındaki düşünceleri ele alınmıştır. Bunun yanında, bu çalışmayla Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersinin uygulanışına yönelik bir örnek sunulmak istenmiştir. Bu süreçte öğretmen adaylarına yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunulmuştur. Öğretmen adaylarının teorik olarak edinecekleri bilgileri yaparak yaşayarak uygulamaya dökmelerinin bu bilgilerini pekiştirmesi ve bu konularda daha başarılı olmalarını sağlaması beklenmektedir (Brechtling ve Hirsch, 1977; Mayer, 2001). Çağdaş eğitim anlayışına göre bu tür bir öğrenme, bilginin uygulanmasını gerektireceği için öğrenciler gerçek öğrenmeyi deneyimleyebilecekler ve öğrenme sürecinden zevk alabileceklerdir (Aslan ve Arslan Cansever, 2009). Ayrıca, öğrenmenin kalıcılığını sağlamanın bir diğer yolu da öğrenme ortamında öğrencilere sunulmuş olan uyaranlar ve bu uyaranlarla gerçekleşen etkileşimdir (Martens, Valcke ve Portier, 1997; Strijbos, Martens ve Jochems, 2003; Tsou, Wang ve Tzeng, 2004). Öğrencilerle konuya ilişkin çeşitli örnekler incelenmiş, tasarımlar konusunda araştırmalar yapılmış ve öğrenciler sınıf arkadaşlarının tasarımlarına öneriler getirmişlerdir. Böylelikle, öğretmen adayları çeşitli uyaranları kullanarak kendi tasarımlarını şekillendirmişlerdir. Aksoy Tokgöz ve Şahin Taşkın'ın (2015) araştırması, sınıf öğretmeni adaylarının öğretimde materyal kullanmanın dersin kalıcılığını artırdığını ve öğrencilerini güdülediğini düşündüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersinin beyin fırtınası ve odak grup görüşmesi sonrasında uygulamalı şekilde yapılmasının öğrencilerin öğrenmeleri açısından önem taşıdığı düşünülmektedir. İşbirliğiyle yürütülen bu sürecin öğrencilerin işi paylaşmasını, karşılaştırma yapmalarını ve bir konu üzerinde algılarını geliştirmelerini sağlaması (Karagiorgi ve Symeou, 2005) beklenmektedir. Nitekim yürütülmüş olan odak grup görüşmeleriyle öğretmen adaylarının çocuk hakları konusunda farkındalık geliştirmiş olduklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Çalışmada ele alınmış olan sürecin öğretmen adaylarına bir diğer katkısı da materyal hazırlama deneyimi kazandırmış olmasıdır. Öğretmen adayları çocuk hakları çerçevesinde çocuklara ve ailelere yönelik hazırlamış oldukları materyallerle öncelikle lisans eğitimlerinin kalan süresi için ve daha sonra da mesleki yaşamları için materyal geliştirmeye bir adım atmışlardır. Öğretmen adaylarına çeşitli uyaranlar sağlanarak mesleki yaşamlarında uyaranları kendi öğrencilerine yönelik kullanmaları için model olunmaya çalışılmıştır. Böylelikle, öğretmen adaylarının mesleki yaşamlarına başladıklarında sınıflarında bulunan çocuklar için çeşitli materyaller hazırlayarak uyaran sunabilecekleri ve çocukların gelişim ve öğrenmelerini destekleyebilecekleri düşünülmektedir. Çünkü eğitim sürecindeki etkinliklerin birden fazla duyuya hitap etmesi öğrenmenin hızını ve kalıcılığını artırmaktadır (Seferoğlu, 2006). Literatürdeki bir çalışmaya göre, ilköğretimde görev yapan öğretmenler öğretim sürecinde materyal kullanmanın hem öğretmenler hem de öğrenciler açısından fayda sağladığını düşünmektedirler (Kurtde Fidan, 2008).

Eğitim-öğretim sürecinde, çocuklara ve ailelerine daha kolay ulaşabilmek için materyallerden faydalanılabilir. İşlem öncesi dönemde bulunan okul öncesi dönem çocuklarına öğretilmek istenilenlerin somutlaştırılarak verilmesi, dikkat sürelerinin kısalığı nedeniyle konsantrasyonlarının sağlanması ve çocukların dokunarak öğrenmesi için materyal kullanımı önemli görülmektedir. Ayrıca, aileleri okul öncesi eğitimin içine dâhil edebilmek, çocuklarının eğitimi konusunda bilgilendirebilmek ve ailelere ulaşabilmek için de materyaller bir araç olarak kullanılabilir. Kullanılacak olan ilgi çekici materyaller ile çocukların ve ailelerin dikkatleri çekilebilir, verilmek istenilen mesajlar etkili bir biçimde iletilebilir ve karşılıklı iletişim sağlanabilir. MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı kapsamında ailelere destek olabilmek için Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER) hazırlanmıştır. Bu rehber içerisinde yer alan aile iletişim etkinlikleri kapsamında kitapçıklar, görsel işitsel kayıtlar, fotoğraflar, duyuru panoları, bültenler, haber mektupları, yazışmalar/iletişim defterleri, gelişim dosyaları (portfolyo), internet temelli uygulamalar, dilek kutuları gibi görsel araçlar kullanılması önerilmektedir (MEB, 2013b). Bu noktadan hareketle, okul öncesi eğitime aileleri de katabilmek amacıyla görsel materyallerin kullanımının önemli olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda, çalışmanın Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2013 yılında hazırlanan OBADER'i destekleyebileceği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında çocuk hakları temasının ele alınarak çocukların ve ailelerin panolar aracılığıyla bu konuda bilgilendirilebilecekleri düşünülmüştür. Çocukların eğitimlerinin ev ortamında başlaması ve daha sonra ilk resmi eğitim kurumu olan okul öncesi eğitim kurumunda devam etmesi ev ve okul öncesi eğitim kurumu ortamını önemli kılmaktadır. Bu iki ortam çocukların haklarını öğrendikleri en etkili yerler olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda, çocuk haklarını öğretmek için ailelere ve okul öncesi öğretmenlerine büyük sorumluluklar düşmektedir (Ersoy, 2012). Ailelerin çocuklarına haklarını ve bu hakları nasıl koruyacaklarını öğretmede öncü olmaları gerekmektedir. Bunun nedeni, ailelerin yaptıklarıyla ve davranışlarıyla çocukları için bir model ve bilgi kaynağı oluşturmalarıdır (Halstead, 1999; Hess ve Torney, 2006). Bu bağlamda, ailelerin çocuk hakları konusunda okul öncesi öğretmenleri tarafından bilgilendirilmeleri gerekli görülmektedir. Hazırlanmış olan çocuk hakları temalı bilgilendirme panolarıyla bu kavramın çocuklara ve ailelerine verilebileceği düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, süreç odaklı olarak yapılan bu çalışma ile öğretmen adaylarının çocuk hakları ve materyal geliştirme konularında deneyim kazandıkları ve tüm bu uygulamalı sürecin öğretmen adayları ve araştırmacılar için eğitsel bir değer taşıdığı düşünülmektedir. Bu araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara dayanarak şunlar önerilebilir:

- Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersi kapsamında öğretmen adaylarıyla farklı temalar çerçevesinde çalışılabilir.
- Öğretmen adaylarının ders kapsamında belirlenen temalar çerçevesinde materyaller tasarlamaları planlanabilir.

- Öğretmen adayları tarafından tasarlanan materyaller Öğretmenlik Uygulaması dersi çerçevesinde uygulamalarda kullanılabilir.
- Materyaller diğer öğretmen adaylarına fikir sağlaması için çeşitli sergilerle sunulabilir.
- Okul öncesi eğitimde kullanılacak materyaller çocuklarla ve aile katılımı çerçevesinde hazırlanabilir.
- Bu tür uygulamalı çalışmaların alana kazandırılması sağlanarak somut örneklerin konuyla ilgilenen öğretmen adayları, öğretmenler ve akademisyenlerle paylaşılması sağlanabilir.
- Bilimsel etkinliklerde atölye çalışmalarıyla materyal tasarlama deneyimi ele alınarak bu tür uygulamalara yönelik çeşitli öneriler geliştirilebilir.
- Bu alana ilişkin uygulamalı çalışmaları içeren araştırmalar, karma desen modeli kullanılarak daha detaylı bir şekilde yürütülebilir.

Kaynakça

- Acer, D. (2011). Okul öncesi öğretmen adaylarının materyal geliştirme dersine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 421-429.
- Akçay, H., Feyzioğlu, B. & Tüysüz, C. (2003). Kimya öğretiminde bilgisayar benzeşimlerinin kullanımının lise öğrencilerinin başarısına ve tutumuna etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(1), 7-26.
- Aksoy Tokgöz, İ. & Şahin Taşkın, Ç. (2015). Sınıf öğretmenlerinin öğrenme-öğretme sürecinde materyal kullanımlarının öğretmen adaylarının görüşlerine dayalı olarak incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 422-440.
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk hukuku: Çocukların hakları ve korunması*. Pegem Akdemi, Ankara.
- Alpan, B. G. (2008). Görsel okuryazarlık ve öğretim teknolojisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 74-102.
- Arnold, D. H., Zeljo, A., & Doctoroff, G. L. (2008). Parent involvement in preschool: Predictors and the relation of involvement to preliteracy development. *School Psychology Review*, 37(1), 74-90.
- Arslan Cansever, B. & Bilir Seyhan, G. (2015). Introduction and evaluation of the notice boards designed for pre-school children and their parents within the framework of “media literacy” theme. *World Journal of Education*, 5(1), 82-93.
- Aslan, N. & Arslan Cansever, B. (2009). Eğitimde yaratıcılığın kullanımına ilişkin öğretmen tutumları. *Türk Bilim Araştırma Vakfı (TUBAV) Bilim Dergisi*, 2(3), 333-340.
- Berthelson, D. & Walker, S. (2008). Parents’ involvement in their children’s education. *Family Matters*, 79, 34-41.
- Bilir Seyhan, G. & Arslan Cansever, B. (2015). Okul öncesi dönem çocukları için hazırlanmış “çocuk hakları” temalı pano uygulamaları (pilot çalışma). *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 345-354.
- Bilir Seyhan, G. & Arslan Cansever, B. (2016). Okul öncesi öğretmen adaylarının hazırladığı “ çocuk hakları” temalı veli bilgilendirme panolarından örnekler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 387-402.
- Brechting, S. M. C. & Hirsch, C. R. (1977). The effects of small group-discovery learning on student achievement and attitudes in Calculus. *MATYC Journal*, 11(2), 77-82.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- California Department of Education, (2004). Visual and performing arts framework. <http://www.cde.ca.gov/ci/cr/cf/documents/vpafamework.pdf> adresinden 21 Nisan 2016 tarihinde indirilmiştir.
- Castro, D. C., Bryant, D. M., Peisner-Feinberg, E. S. & Skinner, M. L. (2004). Parent involvement in Head Start programs: The role of parent, teacher and classroom characteristics. *Early Childhood Research Quarterly*, 19, 413–430.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: Odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 4(1), 95-107
- Decker, C. A. & Decker J. R. (2005). *Planning and administering early childhood programs*. Upper Saddle River; New Jersey, Columbus, Ohio.
- Desforjes, C., & Abouchaar, A. (2003). The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment: A literature review. *Research Report RR433 (Vol. 433)*, Department of Education and Skills, London.
- Dinç, B. (2011). Designing quality educational materials for preschool children: Opinions and practices. *The International Journal of Learning*, 17(10), 469-477.
- Dodge, D. T. (1995). The importance of curriculum in achieving quality child day care programs. *Child Welfare*, 74(6), 1171–1188.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eliason, C. & Jenkins, L. (2003). *A practical guide to early childhood curriculum*. Upper Saddle River, N.J.: Merrill.
- Ersoy, A. F. (2012). Vatandaşlık eğitiminde ihmal edilen bir alan: Evde ve okulda çocuk haklarının eğitimi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 359-376.
- Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk hakları sözleşmesinde yer alan “çocuk hakları” konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Giddens, A. (1996). *Introduction to sociology*. W.W. Norton and Company, Inc., New York.
- Halstead, J. M. (1999). Moral education in family life: The effect of diversity. *Journal of Moral Education*, 28, 265-281.
- Hess, R. D., & Torney, J. V. (2006). *The development of political attitudes in children*. USA: Transaction Publishers.
- Heinich, R. Molenda, M. Russel, J. D. & Smaldino, S. E. (1998). *Instructional media and new technologies for learning* (6th Edition). Upper Saddle River, NJ: Prentice –Hall.
- Ho, S. C. & Willms, J. D. (1996). Effects of parental involvement on eighth-grade achievement. *Sociology of Education*, 96(2), 126–141.
- Jorde-Bloom, P. (1986). Teacher job satisfaction: A framework for analysis. *Early Childhood Research Quarterly*, 1(2), 167-183.
- Karagiorgi, Y. & Symeou, L. (2005). Translating constructivism into instructional design: Potential and limitations. *Educational Technology & Society*, 8(1), 17-27.

- Kurtdede Fidan, N. (2008). İlköğretimde araç gereç kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 1(1), 48-61.
- LeCompte, M. D. & Goetz, J. P. (1982). Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review of Educational Research*, 52, 31-60.
- Lloyd, J. E. & Hertzman, C. (2009). From kindergarten readiness to fourth-grade assessment:longitudinal analysis with linked population data. *Social Science & Medicine*, 68(1), 111–123.
- Martens, R. L., Valcke, M. M. A. & Portier, S. J. (1997). Interactive learning environments to support independent learning: The impact of discernability of embedded support devices. *Computers & Education*, 28, 185-197.
- Mayer, R. E. (2001). *Multimedia learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013a). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. MEB, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013b). *Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER)*. MEB, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Morrison, G. S. (2003). *Fundamentals of early childhood education*. Upper Saddle River; New Jersey, Columbus, Ohio.
- Önder Erol, P. (2014). Bir toplumsal göstergebilim alanı olarak dil. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 31, 207-214.
- Paker, O. K. (2000). *Üniversite Gençleri Arasında Modernliğin ve Laikliğin Sosyal Temsilleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarpkaya, R. (2000). Liselerde çalışan öğretmenlerin iş doyumu. *Amme İdaresi Dergisi*, 33(3), 111-124.
- Seferoğlu, S. S. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sevim, A. S. & Hamamcı, Z. (1999). Psikolojik danışmanların mesleki doyumları ile mesleki yeterlilikleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(12), 39-46.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Strijbos, J. W., Martens, R. L. & Jochems, W. M. G. (2003). Designing for interaction: Six steps to designing computer-supported group-based learning. *Computers & Education*, 42, 403-424.
- Topor, D. R., Keane, S. P., Shelton, T. L., & Calkins, S. D. (2010). Parent involvement and student academic performance: A multiple meditational analysis. *Journal of Prevention and Intervention in the Community*, 38(3), 183–197.
- Tsou, W., Wang, W. & Tzeng, Y. (2004). Applying a multimedia storytelling website in foreign language learning. *Computers & Education*, 42, 17-28.
- Turupcu, A. & Gültekin Akduman, G. (2015). Okul öncesi eğitim ve çocuk hakları. Bulunduğu eser: Uyanık Balat, G. (Ed.) *Okul öncesi eğitime giriş* (ss.235-252). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Purpose

In information society, teacher training is significant to raise “qualified” ones who could integrate global values and professional information and skills. Increasing number of qualified teachers ensures that effective preschool education reaches more children and supports children’s learning and development. Effective preschool teachers are expected to develop the materials and use them in their classes. In this way, teachers interact with children and their parents more comfortably, and convey the messages to them more easily. One of the subjects, which preschool teachers explain to children and their parents through materials, is child rights. Children need special attention and protection in preschool education period because of their ages and characteristics. For this reason, “child rights” are emphasized all over the world. Recognizing child rights, knowing that everyone has own rights, and respecting to these rights could be taught through education, ideally.

Teachers are expected to take courses related to material development in undergraduate years. Since teacher candidates are in the beginning of teaching profession, these courses could be seen as pretesting of being a teacher. One of these courses is “Instructional Technologies and Material Development” in which, teacher candidates have an opportunity to learn the significance of materials in preschool education, and to develop materials for children. Therefore, preschool teacher candidates have material development experience and they are expected to use these experiences in their professional life. If they have to work under the difficult conditions such as inappropriate environment and lack of materials, they can prepare their own materials to provide a sufficient education for children. Furthermore, they have a chance of combining theory with practice with the help of this course.

One of the materials, which preschool teachers use to inform children and their parents, is boards. Interesting and clear board designs are useful for taking children’s and parents’ attention, so these materials achieve their objectives. This study aimed to reveal preschool teacher candidates’ awareness of child rights by presenting the samples of teacher candidates’ materials and thoughts. To reach this aim, Instructional Technologies and Material Development course is used by researchers. This course is as one of the compulsory courses in the Preschool Education Undergraduate Program. With this study, researchers aimed to be beneficial for preschool education field as constituting a model for Instructional Technologies and Material Development course and its content.

In this study, qualitative research method was used to reveal preschool teacher candidates’ thoughts, perceptions, and awareness of child rights. For data gathering, researchers used two different sources in this study. Interviews and document analysis were used for the data triangulation. The study group included second grade students in Ege University, Faculty of Education, Primary Education, Department of Preschool Education. Furthermore, students in the study group were required to be registered in Instructional

Technologies and Material Development course. Most of the teacher candidates were women (53 female teacher candidates, and 8 male teacher candidates). The study group included female preschool teacher candidates in the ratio of 86,9 %, and male preschool teacher candidates in the ratio of 13,1 %.

Data gathering process was conducted in four consecutive stages. In the first stage, researcher informed teacher candidates about the subject during eight course hours in two weeks. Preschool teacher candidates listened to the researcher, asked questions about the subject, and they discussed all together when it is required. In the second stage, brain storming and focus group interviews were carried out with teacher candidates by focusing on the theme of child rights in the leadership of the researchers. The United Nations Convention on the Right of the Child was based in these processes. In the third stage, teacher candidates were expected to develop board designs by taking the advantage of knowledge given by the researchers in the first stage. During these workshops, researchers studied with teacher candidates one-to-one, and give them feedback in order to increase the quality of board designs. In the last stage of data gathering process, the second focus group interviews were conducted to evaluate the whole process of Instructional Technologies and Material Development. Furthermore, preschool teacher candidates' board designs were assessed as document in this study. Data gathered from focus group interviews were analyzed by using descriptive analysis. Board designs were analyzed via document analysis, and also graded in terms of seven criteria; durability, reusability, portability, functionality, creativity, originality, and eligibility for designing components. To make it clear, the stability of a material is about its long term utilization; the reusability is about its utilization for different purposes. For that matter, a qualified material could be used for many times in a classroom by teacher and preschool children. Furthermore, portability is about material's mobility to carry easily. Another one is about material's functionality. According to this criterion, the material suits its purpose. Creativity is another criterion, teacher candidates have to develop their original materials to achieve their own objectives. Final criterion used for evaluating the board designs is related to material's eligibility for designing components.

Results

According to the results of the study, teacher candidates developed a point of view about child rights, and they gained experiences on the transfer of a specific theme as child rights to an educational material development. This can be seen from board designs they developed, and also focus group interviews conducted with them. Furthermore, teacher candidates were able to apply information about child rights in their board designs. In other words, they were able to transform the theoretical knowledge into practice. The study included six board designs developed by preschool teacher candidates for preschool children and their parents. These teacher candidates paid attention to the characteristics of target groups for whom they prepared boards. It is thought that designs are important to attract children's and parents' attention and create their awareness about child rights. The board designs, which are developed for educational purposes, are supposed to be clear, colorful, interesting, appealing to target group - children and parents-, concentrating on

only one concept or subject, at a time. With the help of these developed boards, preschool teacher candidates could take children's and their parents' attention, inform them about the child rights, raise child rights awareness. For that matter, it could be concluded that this course achieved its objectives.

Discussion

In this study, it is aimed to investigate preschool teacher candidates' perceptions about child rights. For this purpose, some sample "child rights" materials which preschool teacher candidates developed in Instructional Technologies and Material Development course, and their thoughts about the subject before and after the study were taken into consideration. In this way, researchers purposed to present an application example for the course, as mentioned. It is thought that when teacher candidates have a chance to put theory into practice with "learning by doing" experiences, they are more successful to learn and reinforce their knowledge and skills. Because of this reason, courses with application are considered as an important key element for teacher training in teacher education.

In focus group interviews, teacher candidates defined child rights with some different concepts. These concepts were equality, inequality, freedom, play, deprivation, justice, and injustice. With the help of this study, preschool teacher candidates have an opportunity to gain awareness about child rights. Teacher candidates researched and talked about child rights, and examined sample materials, provided suggestions for their classmates' designs, and finally developed their own designs. Hereby, they formed their designs by using various stimulus. In addition to all these, preschool teacher candidates developed their own materials to express what they think about child rights. In this context, this material development process is considered as a significant process for preschool teacher candidates. Working on the child rights theme in Instructional Technologies and Material Development course, and developing materials about this theme by informing the preschool teacher candidates could be seen as an important attempt in order to raise the awareness about child rights. In this way, preschool teacher candidates, who will raise and train "the future of the world", have a chance to work on child rights. In Turkish universities, teacher training programs present an environment in which teacher candidates learn theoretical knowledge about their profession field, and do teaching practices, so they are required to put the theory into the practice.

Conclusion

In conclusion, it is thought that this study had an educational value for both the teacher candidates and the researchers. Teacher candidates gained experience of a practical process, and developed some materials about child rights. Furthermore, researchers revealed teacher candidates' perceptions of child right through their materials and thoughts they have before and after this process. Furthermore, researchers could present a sample application for Instructional Technologies and Material Development course. Some suggestions could be offered at the end of this study. The following suggestions can be employed regarding further practices and research; studying on different subjects with different teacher candidates in Instructional

Technologies and Material Development, using developed materials in applications which will be conducted in preschool classrooms with children, exhibiting these developed materials to present ideas for other teacher candidates, teachers, parents, and preschool education institutions, preparing materials with children and their parents, presenting concrete material samples for teacher candidates, teachers, and academicians in scientific meetings.

Not: Bu çalışmanın birbirinden bağımsız yapılan iki pilot uygulaması, “Okulöncesi Dönem Çocukları İçin Hazırlanmış “Çocuk Hakları” Temalı Pano Uygulamaları (Pilot Çalışma)” ile “Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Hazırladığı “Çocuk Hakları” Temalı Veli Bilgilendirme Panolarından Örnekler” başlıkları ile 24-26 Nisan tarihlerinde Antalya’da gerçekleştirilen 6th International Congress on New Trends in Education (ICONTE)’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Bildirilerin genişletilmiş tam metinleri sırasıyla Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi’nin Ağustos 2015 Cilt:4 Sayı:3 Makale No: 38 ISSN: 2146-9199 ile Şubat 2016 Cilt:5 Sayı:1 Makale No: 40 ISSN: 2146-9199 künyeleriyle yayımlanmıştır.